

Lichamelijke belasting op het werk en ziekteverzuim

Jannes de Vries

Ziekteverzuim is hoger onder werknemers met een hoge lichamelijke arbeidsbelasting en lager onder jongeren, hoogopgeleiden en mannen. Daarnaast is het ziekteverzuim hoger in gezondheidszorg- en hulpverleningsberoepen en lager onder commerciële dienstverleners, leidinggevenden en (vak-)specialisten. De verschillen tussen beroepsgroepen worden deels verklaard door de mate van lichamelijke belasting.

1. Inleiding

De mate van lichamelijke arbeidsbelasting verschilt sterk tussen beroepen. Zo is onder bijvoorbeeld metselaars, timmerlieden en ziekenverzorgenden de lichamelijke arbeidsbelasting erg hoog (Kösters 2008). Lichamelijke arbeidsbelasting speelt ook een rol bij de mate waarin werknemers denken door te kunnen werken tot hun 65e (Korvorst en De Vries 2009). Het kan ook een rol spelen bij de mate waarin werknemers zich ziek melden op het werk (De Vries, Mol en Van den Bossche 2010). Ziekteverzuim kan een voorbode zijn van volledige uitval uit het arbeidsproces. In dit artikel wordt daarom gekeken naar de samenhang tussen lichamelijke arbeidsbelasting en ziekteverzuim.

Tot lichamelijke belasting worden naast kracht zetten, een ongemakkelijke werkhouding en repeterende bewegingen, ook de chemische en biologische belasting (zoals blootstelling aan stoffen en besmettingsgevaar op de werkplek), de fysische belasting (zoals lawaai en trillingen op de werkplek) en gevaarlijk werk gerekend.

In de volgende paragraaf wordt eerst gekeken in welke mate verschillende vormen van lichamelijke arbeidsbelasting in 2008 vóórkomen onder werknemers in Nederland (die minimaal 1 uur per week werken) en daarna in hoeverre de lichamelijke arbeidsbelasting samenhangt met verschillende persoonskenmerken en het beroep. Paragraaf 3 besteedt vervolgens aandacht aan ziekteverzuim en de samenhang daarvan met lichamelijke arbeidsbelasting, persoonskenmerken en beroep. Het artikel eindigt met een technische toelichting.

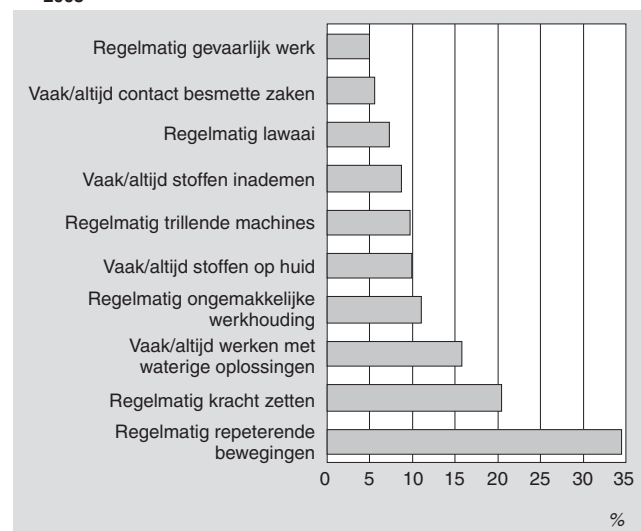
2. Vóórkomen van lichamelijke arbeidsbelasting

Maken van repeterende bewegingen meest genoemde vorm van lichamelijke belasting

In het onderzoek worden tien verschillende vormen van lichamelijke arbeidsbelasting onderscheiden (zie ook de Technische toelichting). Hiervan komt het maken van repeterende bewegingen het meest voor. Ruim een derde van de werknemers gaf in 2008 aan hier regelmatig mee te ma-

ken te hebben. Dit wordt gevolgd door kracht zetten, dat door een vijfde van de werknemers werd ervaren. Bij repeterende bewegingen gaat het erom dat men vaak dezelfde bewegingen moet maken, met bijvoorbeeld armen, handen of vingers. Voorbeelden van kracht zetten zijn tillen, sjouwen of het gebruik van gereedschap waarbij men veel kracht moet zetten. Gevaarlijk werk en het werken met mogelijk besmette mensen, dieren of materiaal komen relatief weinig voor. Met gevaarlijk werk wordt bijvoorbeeld uitglijden, vallen of de confrontatie met geweld bedoeld. Bij 5 procent van de werknemers is daar regelmatig sprake van. Daarnaast komt 6 procent van de werknemers altijd of vaak in contact met mogelijk besmette personen, dieren of materiaal.

1. Werknemers (15–54 jaar) die lichamelijke arbeidsbelasting ervaren, 2008

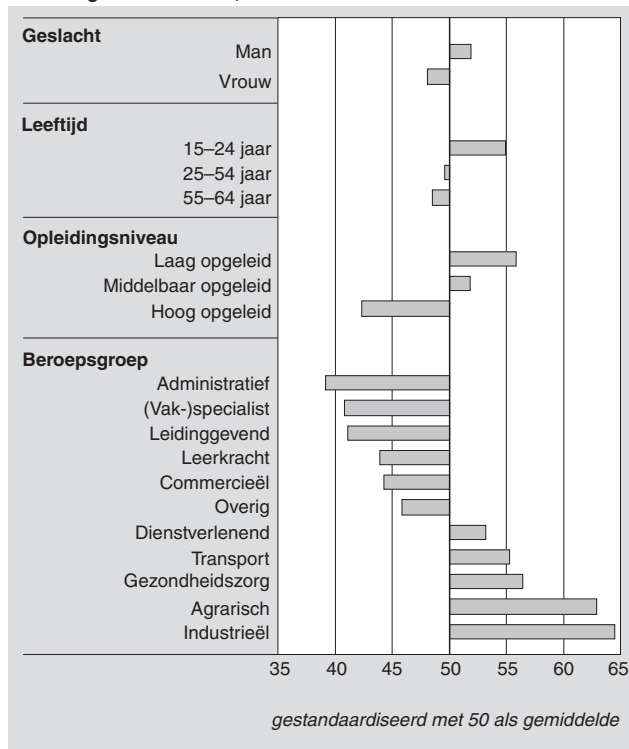

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

Lichamelijke belasting onder mannen hoger dan onder vrouwen

Mannen verrichten vaker gevaarlijk werk, ervaren vaker lawaai op de werkplek en ademen vaker stoffen in (zie tabel 1). Vrouwen daarentegen komen vaker in contact met mogelijk besmette personen, dieren of materiaal, werken vaker met waterige oplossingen en krijgen vaker stoffen op de huid. Om een indruk te krijgen of lichamelijke belasting over het algemeen lager of hoger is bij een groep, is een samengestelde maat gemaakt van de tien vormen van lichamelijke arbeidsbelasting (zie technische toelichting) met als gemiddelde 50. Door gebruik te maken van deze samengestelde maat is in een oogopslag duidelijk bij welke groepen personen de lichamelijke belasting hoger of lager is dan gemiddeld. Hieruit blijkt dat over het algemeen de mate van lichamelijke belasting hoger is bij mannen, jongeren (15–24 jaar), laagopgeleiden en in industriële en agrarische beroepsgroepen. Deze samenhangen hebben echter met elkaar te maken.

2. Lichamelijke arbeidsbelasting van werknemers (15–64 jaar) naar achtergrondkenmerken, 2008

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

Hogere lichamelijke belasting bij werknemers onder 25 jaar

De lichamelijke arbeidsbelasting is hoger onder jongeren (15–24 jaar). Dit geldt vooral voor kracht zetten en het maken van repeterende bewegingen. Hierbij speelt het verschil in opleidingsniveau een rol. Omdat hoogopgeleiden op latere leeftijd aan hun beroepsloopbaan beginnen dan laagopgeleiden, zijn onder 15–24 jarige werknemers relatief veel laagopgeleiden (die een hogere lichamelijke belasting hebben). Het verschil tussen 15–24 en 25–54 jarigen in lichamelijke arbeidsbelasting is half zo groot als rekening wordt gehouden met onder andere het opleidingsniveau (zie tabel 2).

Tussen 25–54 jarigen en 55–64 jarigen is het verschil in lichamelijke arbeidsbelasting klein, waarbij de ouderen iets minder lichamelijke arbeidsbelasting ervaren. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het gaat om de huidige lichamelijke arbeidsbelasting. Een deel van de ouderen die nu geen zwaar werk verricht, heeft dit in het verleden wel gedaan. Onder 55–64 jarigen zijn laagopgeleiden oververtegenwoordigd; deze generatie is opgegroeid in een tijd waarin men minder lang onderwijs volgde dan tegenwoordig. Daarnaast zijn mannen oververtegenwoordigd onder de werknemers boven de 55 jaar. Als werknemers met hetzelfde opleidingsniveau, geslacht en beroepsgroep worden vergeleken, is het verschil in lichamelijke belasting tussen 55–64 jarigen en 25–54 jarigen twee keer zo groot dan als er niet voor deze achtergrondkenmerken wordt gecontroleerd. De ouderen hebben dan veel minder met lichamelijke arbeidsbelasting te maken hebben dan de 25–54 jarigen. Het verschil in lichamelijke arbeidsbelasting tussen 55–64 en 25–54 jarigen wordt dus gedeeltelijk gecamoufleerd door de oververtegenwoordiging van laagopgeleiden en mannen onder oudere werknemers.

Hoge lichamelijke belasting onder laagopgeleiden

Laagopgeleiden hebben een hogere lichamelijke arbeidsbelasting dan middelbaar en hoogopgeleiden. Met name kracht zetten en het maken van repeterende bewegingen komen veel voor onder laagopgeleiden. Dit verschil tussen werknemers met verschillende opleidingsniveaus wordt voor een deel verklaard doordat ze in verschillende beroepsgroepen werkzaam zijn. Er zijn namelijk grote verschillen tussen beroepsgroepen in de mate van lichamelijke arbeidsbelasting. Vooral werknemers met industriële en agrarische beroepen hebben een hoge lichamelijke belasting. Van hen moet bijvoorbeeld meer dan 40 procent regelmatig veel kracht zetten, terwijl het gemiddelde onder alle werknemers 20 procent is. De lichamelijke belasting is relatief laag onder leidinggevenden, (vak-)specialisten en administratief personeel.

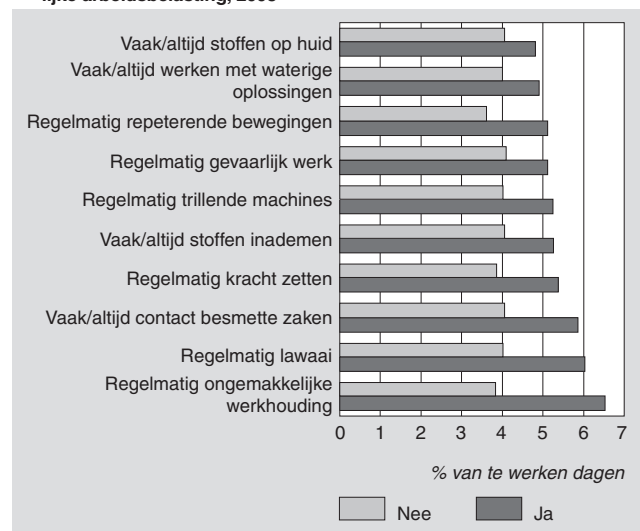
3. Ziekteverzuim

Ziekteverzuim hoger onder werknemers die zwaar werk doen

In 2008 gaf iets meer dan de helft van de werknemers aan zich minimaal één keer ziek te hebben gemeld in het afgelopen jaar. In totaal meldden werknemers zich gemiddeld 7,6 dagen ziek. Dit is 4,1 procent van hun werkdagen. In dit artikel wordt gekeken naar het percentage van de te werken dagen dat werknemers zich ziek melden.

Werknemers met een hoge lichamelijke belasting melden zich vaker ziek dan werknemers met een lage lichamelijke belasting. Dit geldt voor alle tien vormen van lichamelijke arbeidsbelasting die in dit artikel worden onderzocht. Het grootst is het verschil bij werken in een ongemakkelijke werkhouding. Werknemers die niet of weinig in een ongemakkelijke werkhouding moeten werken, verzuimen 3,8 procent van de te werken dagen, terwijl werknemers die regelmatig in een ongemakkelijke werkhouding werken, 6,5 procent van de werkdagen verzuimen.

3. Ziekteverzuim van werknemers (15–64 jaar) naar wel of geen lichamelijke arbeidsbelasting, 2008

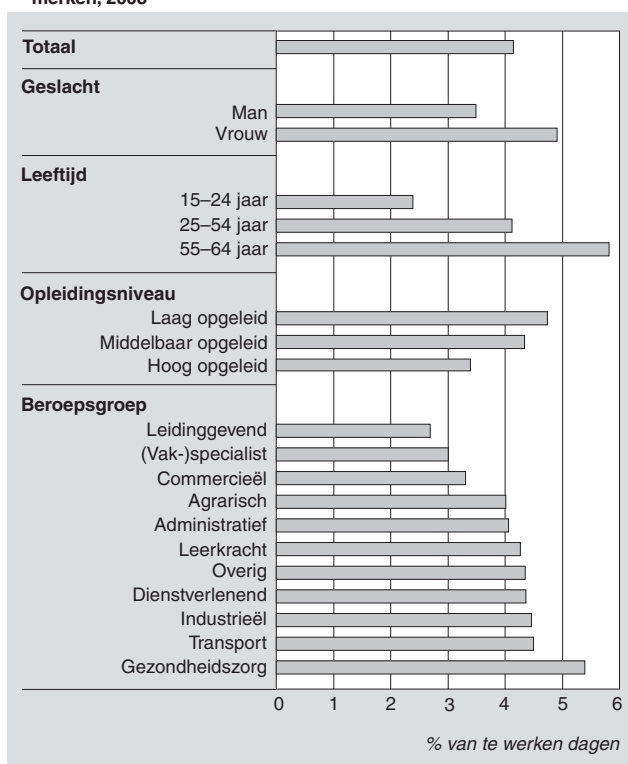

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

Ziekteverzuim hoger onder vrouwen, ouderen en laag-opgeleiden

Vrouwen verzuimen vaker dan mannen (4,9 versus 3,5 procent van de te werken dagen). Daarnaast is het ziekteverzuim hoger naarmate men ouder is. Ouderen van 55–64 jaar verzuimen meer dan twee keer zo veel als jongeren van 15–24 jaar (5,8 versus 2,4 procent van de te werken dagen). Hoe hoger het opleidingsniveau is, des te lager is het ziekteverzuim. Vooral tussen middelbaar en hoogopgeleiden is een duidelijk verschil in de mate van verzuim. Tot slot verschilt het ziekteverzuim tussen de verschillende beroepsgroepen. In gezondheidszorg- en hulpverleningsberoepen is het ziekteverzuim hoger dan gemiddeld, terwijl deze bij leidinggevenden, (vak-)specialisten en commerciële beroepen beneden het gemiddelde ligt. Ook hier kunnen deze samenhangen elkaar beïnvloeden.

4. Ziekteverzuim van werknemers (15–64 jaar) naar achtergrondkenmerken, 2008

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

Samenhang lichamelijke belasting en ziekteverzuim niet verklaard door achtergrondkenmerken

Door multivariate regressieanalyse wordt rekening gehouden met het feit dat de lichamelijke arbeidsbelasting hoger is onder laag- en middelbaar opgeleiden en dat die vaker verzuimen dan hoogopgeleiden. Ook wordt gecontroleerd voor het lagere ziekteverzuim onder mannen en jongeren, terwijl die een relatief hoge lichamelijke belasting hebben. In de regressie-analyses wordt gebruik gemaakt van de samengestelde maat van lichamelijke arbeidsbelasting, waarin de tien verschillende vormen samengenomen worden. Voor de samenhang tussen lichamelijke arbeidsbelasting en ziekteverzuim blijkt het echter weinig uit te maken of er rekening wordt ge-

houden met geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en beroepsgroep. In beide modellen is de samenhang van lichamelijke arbeidsbelasting met ziekteverzuim ongeveer even sterk. Tegelijkertijd hangen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau nog steeds samen met ziekteverzuim als rekening wordt gehouden met lichamelijke arbeidsbelasting: het verzuim onder mannen, jongeren en hoogopgeleiden is lager dan onder vrouwen, ouderen en laagopgeleiden.

Staat 1
Samenhang ziekteverzuim met lichamelijke arbeidsbelasting en achtergrondkenmerken (bivariate en multivariate regressieanalyse)

	Bivariaat	Multivariaat
	B	B
Lichamelijke arbeidsbelasting	0,1*	0,1*
Geslacht (ref. man)	1,4*	1,7*
Leeftijd (ref. 25–54 jaar)		
15–24 jaar	-1,7*	-2,4*
55–64 jaar	1,7*	1,9*
Opleidingsniveau (ref. middelbaar)		
laag	0,4	0,2
hoog	-0,9*	-0,6*
Beroepsgroep (t.o.v. het gemiddelde ziekteverzuim van alle beroepsgroepen)		
leidinggevend	-1,3*	-0,4
(vak-)specialist	-1,0*	0,0
commercieel	-0,7*	-0,4
agrarisch	-0,0	-0,6
administratief	0,0	-0,1
leerkracht	0,2	0,4
overig	0,3	0,7*
dienstverlenend	0,3	0,0
industriële	0,4	-0,3
transport	0,5	0,4
gezondheidszorg	1,4*	0,1
Verklaarde variantie		0,02
n		20 376

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

* = significant ($p < ,05$ bij tweezijdige toets).

Verskil tussen beroepsgroepen grotendeels verklaard door lichamelijke belasting en achtergrondkenmerken

De verschillen in ziekteverzuim tussen beroepsgroepen zijn daarentegen veel kleiner als wordt gecontroleerd voor lichamelijke arbeidsbelasting en achtergrondkenmerken. Het hogere ziekteverzuim in de gezondheidszorg- en hulpverleningsberoepen wordt grotendeels verklaard door de hogere lichamelijke arbeidsbelasting in die beroepsgroep en het feit dat daar veel vrouwen werken (die vaker verzuimen). Het ziekteverzuim in commerciële beroepen is niet meer significant lager dan gemiddeld als rekening wordt gehouden met de lagere leeftijd en de lagere lichamelijke belasting van werknemers in die beroepsgroep. Het lagere ziekteverzuim onder leidinggevenden en (vak)specialisten kan grotendeels worden toegeschreven aan de lagere lichamelijke belasting, het hogere opleidingsniveau en het feit dat in die beroepsgroepen relatief veel mannen werken (die minder verzuimen).

4. Conclusie en discussie

In dit artikel is gebleken dat het ziekteverzuim hoger is onder werknemers met een hoge lichamelijke arbeidsbelasting. Daarnaast is het ziekteverzuim hoger onder vrouwen,

laagopgeleiden en ouderen. Deze samenhangen blijven bestaan in een multivariate analyse met zowel lichamelijke arbeidsbelasting als de verschillende persoonskenmerken. Bij de samenhang tussen lichamelijke arbeidsbelasting en ziekteverzuim kunnen selectie-effecten een rol spelen. Werknemers met een slechte gezondheid zullen mogelijk minder vaak een zwaar beroep uitoefenen dan werknemers met een goede gezondheid. Bovendien zullen werknemers bij wie de gezondheid door het zware werk achteruit is gegaan mogelijk eerder van werk veranderen of stoppen met werken. Werknemers die lichamelijk zwaar werk (blijven) uitoefenen vormen hierdoor een selectieve groep. Uit retrospectief onderzoek waarin is gekeken naar de hele arbeidsloopbaan, blijkt dat de arbeidsbelasting die werknemers in het verleden hadden sterker samenhangt met de huidige gezondheid dan hun huidige arbeidsbelasting (Monden 2005). Hetzelfde zou kunnen gelden voor de samenhang met ziekteverzuim. Het is daarom aan te bevelen om in toekomstig onderzoek naar meerdere momenten in de arbeidsloopbaan te kijken en te onderzoeken in hoeverre werknemers met een hoge lichamelijke belasting overstappen naar een baan met een lagere belasting of stoppen met werken.

Technische toelichting

Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden

De Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA) is een enquête onder werknemers tussen 15 en 65 jaar in Nederland. De NEA wordt vanaf 2005 jaarlijks uitgevoerd door TNO en het CBS. In 2008 was de respons 30,8 procent, resulterend in 22 025 respondenten die de vragenlijst op papier of via internet hebben ingevuld. De cijfers zijn gewogen naar geslacht, leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, bedrijfstak, regio en stedelijkheid. Zoals ieder onderzoek dat gebaseerd is op een steekproef hebben de uitkomsten van de NEA een onnauwkeurigheidsmarge. Meer informatie over de vragenlijst is te vinden in Koppes, de Vroome, Mol, Janssen en Van den Bossche (2009) en op de website van TNO (www.tno.nl/nea).

In dit onderzoek zijn tien vormen van lichamelijke arbeidsbelasting gemeten met elk één vraag, namelijk:

- Moet u gevaarlijk werk doen?
- Doet u werk waarbij u veel kracht moet zetten, bijvoorbeeld bij tillen, duwen, trekken, sjouwen, of gebruikt u in uw werk gereedschappen en apparaten waarbij u veel kracht moet zetten?
- Maakt u bij uw werk gebruik van een gereedschap, apparaat of voertuig dat trillingen of schudden veroorzaakt?
- Doet u werk in een ongemakkelijke werkhouding?
- Doet u werk waarbij u herhalende bewegingen moet maken?
- Is er op uw werkplek zoveel lawaai, dat u hard moet praten om u verstaanbaar te maken?
- Werkt u met water of waterige oplossingen?
- Krijgt u tijdens uw werk stoffen op uw huid? (zoals lijm, verf, schoonmaakmiddelen, geneesmiddelen, bestrijdingsmiddelen)

- Ademt u tijdens het werk stoffen in? (zoals damp van oplosmiddel, uitlaatgas, lasrook, graanstof, stof van steen en beton)
- Komt u in contact met mogelijk besmettelijke personen, dieren of materiaal?

De bovenste zes vragen bevatten drie antwoordcategorieën ('ja, regelmatig', 'ja, soms' en 'nee'), waarbij gekeken wordt naar 'ja, regelmatig' versus 'ja, soms'/'nee'. De onderste vier vragen bevatten vier antwoordcategorieën ('nooit', 'soms', 'vaak', 'altijd'), waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen 'nooit'/'soms' en 'vaak'/'altijd'. Om van deze items een samengestelde maat te maken zijn ze gestandaardiseerd door middel van percentielscores, waardoor de waardes tussen de 0 en 100 liggen en het gemiddelde 50 is. Deze standaardisatie maakt het makkelijker om items met drie en met vier antwoordcategorieën samen te voegen. De samengestelde maat is het gemiddelde van de tien gestandaardiseerde items en de betrouwbaarheid (Cronbach's alpha) is 0,82. Een betrouwbaarheid van 0,8 of hoger kan als goed worden beschouwd. Een factoranalyse suggereert weliswaar dat er sprake zou kunnen zijn van twee dimensies, maar omdat de tweede dimensie niet erg sterk is (eigenvalue van 1,26) en niet aansluit bij theoretische indelingen, is van de tien items één samengestelde maat gemaakt. Beroep is gemeten door middel van een vraag waarbij respondenten konden kiezen uit 45 categorieën onderverdeeld in 11 hoofdgroepen. Voor dit artikel is gebruik gemaakt van de 11 hoofdgroepen.

Om de uitstroom door verzuim te bepalen is gebruik gemaakt van het deeltijdgecorrigeerde verzuimpercentage uit de NEA (Koppes et al. 2009). Dit is het aantal verzuimde dagen gedeeld door het aantal te werken dagen in een jaar. Het aantal te werken dagen is gebaseerd op het aantal werkdagen per week. Voor voltijders is dit 215 dagen, voor mensen die één dag per week werken 43 dagen. Het verzuimpercentage volgens de NEA (4,1 procent in 2008) wijkt in geringe mate af van het verzuimpercentage in de kwartaalenquête ziekteverzuim die het CBS onder bedrijven uitvoert (Boerdam, Bloemendal en Geertjes 2007). Dat verzuimpercentage was in 2008 4,3 procent (CBS StatLine; voorlopig cijfer).

Literatuur

Boerdam, A., C. Bloemendal en K. Geertjes (2007). *Eindrapport haalbaarheidsonderzoek naar arbeidsgerelateerd verzuim in de Nationale VerzuimStatistiek*. Heerlen/Voorburg, CBS.

Koppes, L., E. de Vroome, M. Mol, B. Janssen en S. van den Bossche (2009). *Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2008. Methodologie en globale resultaten*. Hoofddorp, TNO.

Korvorst, M. en J. de Vries (2009, 18 november). Ruim een op de drie werknemers wil doorwerken tot 65 jaar. *CBS-Webmagazine*.

Kösters, L. (2008). Verzorgende beroepen psychisch en fysiek zwaar belastend. *Socialeconomische trends*, 4/2008.

Monden, C. (2005). Current and lifetime exposure to working conditions. Do they explain educational differences in subjective health? *Social Science & Medicine*, 60: 2465–2476.

Vries, J. de, M. Mol en S. van den Bossche (te verschijnen

2010). Psychosociale en lichamelijke arbeidsbelasting en langdurig ziekteverzuim. In: *Alle hens aan dek: niet-werkenden in beeld gebracht*. Sanders, J.M.A.F., H.J. Dirven, P.G.W. Smulders en H. Lautenbach (Eds.). Hoofddorp/Heerlen, TNO/CBS.

Tabel 1
Lichamelijke arbeidsbelasting naar achtergrondkenmerken

	Regelmatig repeterende bewegingen	Regelmatig kracht zetten	Regelmatig ongemakkelijke werkhouding	Regelmatig gevaarlijk werk	Regelmatig lawaai	Regelmatig trillende machines	Vaak/altijd werken met waterige oplossingen	Vaak/altijd stoffen op huid	Vaak/altijd stoffen inademen	Vaak/altijd contact besmette zaken
	%									
Totaal	35	20	11	5	7	10	16	10	9	6
<i>Geslacht</i>										
Man	34	22	13	7	11	15	13	8	13	4
Vrouw	35	18	9	2	3	3	19	12	4	8
<i>Leeftijd</i>										
15–24 jaar	43	33	13	6	7	13	21	15	9	5
25–54 jaar	34	19	11	5	7	9	15	9	9	6
55–64 jaar	32	16	10	4	7	8	14	7	8	5
<i>Opleidingsniveau</i>										
Laag	48	33	17	7	11	18	21	14	14	5
Middelbaar	36	23	12	6	8	10	18	11	9	6
Hoog	20	5	4	2	2	1	7	4	3	6
<i>Beroepsgroep</i>										
Administratief	35	3	1	.	1	.	2	1	2	1
(Vak-)specialist	29	2	2	1	1	1	4	2	2	1
Leidinggevend	15	5	2	3	4	3	4	3	5	2
Leerkracht	10	4	5	.	6	.	5	4	4	6
Commercieel	32	16	5	1	1	3	5	5	3	3
Overig	30	12	7	3	7	7	13	7	7	3
Dienstverlenend	39	19	10	8	6	7	32	19	9	6
Transport	50	35	15	12	11	35	5	3	17	3
Gezondheidszorg	31	34	19	5	2	3	38	20	5	19
Agrarisch	59	43	24	10	12	31	19	5	12	5
Industrieel	47	44	27	12	25	30	23	19	26	4

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

Tabel 2
Samenhang lichamelijke arbeidsbelasting met achtergrondkenmerken (bivariate en multivariate regressieanalyse)

	Bivariaat	Multivariaat
	B	B
Geslacht (<i>ref.</i> man)	-3,8*	-1,6*
Leeftijd (<i>ref.</i> 25–54 jaar)		
15–24 jaar	5,3*	2,6*
55–64 jaar	-1,1*	-2,3*
Opleidingsniveau (<i>ref.</i> middelbaar)		
laag	4,0*	2,2*
hoog	-9,5*	-6,1*
Beroepsgroep (t.o.v. het gemiddelde ziekteverzuim van alle beroepsgroepen)		
administratief	-10,6*	-10,7*
(vak-)specialist	-8,9*	-6,8*
leidinggevend	-8,6*	-6,6*
leerkracht	-5,9*	-1,7*
commercieel	-5,5*	-6,5*
overig	-3,9*	-3,1*
dienstverlenend	3,4*	2,1*
transport	5,5*	2,8*
gezondheidszorg	6,6*	7,4*
agrarisch	13,1*	10,9*
industrieel	14,7*	12,1*
Verklaarde variantie		0,39
n		20 843

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

* = significant (p < 0,05 bij tweezijdige toets).

Tabel 3
Ziekteverzuim van werknemers (15–64 jaar) naar wel of geen lichamelijke arbeidsbelasting, 2008

	Totaal	Ja	Nee
	% van te werken dagen		
Regelmatig repeterende bewegingen	4,1	5,1	3,6
Regelmatig kracht zetten	4,1	5,4	3,9
Regelmatig ongemakkelijke werkhouding	4,1	6,5	3,8
Regelmatig gevaarlijk werk	4,1	5,1	4,1
Regelmatig trillende machines	4,1	5,2	4,0
Regelmatig lawaai	4,1	6,0	4,0
Vaak/altijd werken met waterige oplossingen	4,1	4,9	4,0
Vaak/altijd stoffen op huid	4,1	4,8	4,1
Vaak/altijd stoffen inademen	4,1	5,3	4,1
Vaak/altijd contact besmette zaken	4,1	5,9	4,1

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.

Tabel 4
Ziekteverzuim van werknemers (15–64 jaar) naar achtergrondkenmerken, 2008

	% van te werken dagen
Totaal	4,1
<i>Geslacht</i>	
Man	3,5
Vrouw	4,9
<i>Leeftijd</i>	
15–24 jaar	2,4
25–54 jaar	4,1
55–64 jaar	5,8
<i>Opleidingsniveau</i>	
Laag	4,7
Middelbaar	4,3
Hoog	3,4
<i>Beroepsgroep</i>	
Leidinggevend	2,7
(Vak-)specialist	3,0
Commercieel	3,3
Agrarisch	4,0
Administratief	4,1
Leerkracht	4,3
Overig	4,3
Dienstverlenend	4,4
Industrieel	4,5
Transport	4,5
Gezondheidszorg	5,4

Bron: TNO/CBS, NEA 2008.